

ÇİN HALK CUMHURİYETİ ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN ANALİZİ

Selçuk ÖZ

Yüksek Lisans Öğrencisi
Gaziantep Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü
Emek Mah. Kırım Cad. 5/5 Çankaya /Ankara
E-posta: selcukozz@gmail.com

Metin YILDIRIM

Yrd. Doç. Dr.
Gaziantep Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü
E-posta: myildirim@gaziantep.edu.tr

Özet

1980 öncesi tarıma dayalı bir ekonomi izlenimi veren Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisi, günümüzde karmaşık elektronik ürünlerin üretiminde bile söz sahibi olan ve dünyanın en büyük ekonomisi olma yolunda hızla ilerleyen bir konuma gelmiştir. Dış ticarete dayalı bir büyüme stratejisi izleyen Çin, gerek gerçekleştirdiği ihracat hacmi, gerekse aldığı doğrudan yabancı sermaye miktarlarıyla her geçen gün dünya ekonomisinde önemini artırmaktadır.

Çin'in Cari işlemler ve Sermaye hesabı dengesinin sürekli fazla vermesi, ülke ekonomisinde dış ticaretin önemli bir yere sahip olması ve ayrıca ülke ekonomisinin dünya ekonomisi içerisinde önemli bir paya sahip olması nedeniyle ülkenin ödemeler bilançosunun seyri dünya ekonomisinin seyrine yön vermekte ve önemini her geçen gün arttırmaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin dışa açılma yönündeki reformlarının başarısı sayesinde ülke dünya ekonomisinin lideri olma yönünde hızla ilerlemektedir. Ülkenin yakalamış olduğu yüksek büyüme oranlarının daha iyi anlaşılabilmesi açısından ülkenin gerçekleştirdiği reformların ve Ödemeler bilançosu kalemlerinin yıllar itibarıyla gerçekleştirmiş olduğu seyrin analizi faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Ödemeler Bilançosu, Dış Ticaret

Alan Tanımı : Dış Ticaret: Ülke ve Endüstri Düzeyindeki Çalışmalar
(Uluslararası İktisat)

ANALYSIS OF PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA'S BALANCE OF PAYMENT

Abstract

China's economy, which gave the impression of agriculture-based economy before 1980, nowadays has reached the position of fast growing country, and is well on the way to becoming the world's largest economy and it has a say in the production of even the complex electronic devices. China, following a foreign trade-oriented economy, is playing a substantial role in the world economy with both its export volume and direct foreign capital inflows day by day.

Owing to China's current account and capital account being in surplus constantly, the important position of foreign trade in the country, also the substantial share of the country trade in the world trade, process of country's balance of payment directs (manipulates) the world economy and increases its significance with each passing day.

Thanks to the success of reforms for international expansion of People's Republic of China, country progresses swiftly towards the leading position in the world trade. Analysis of reforms and progress in balance of payments statistics over the years will be useful in terms of understanding country's high growth rates clearly.

Keywords: *China, Balance of Payment, Foreign Trade*

JEL Code: F14 - Country and Industry Studies of Trade

1. GİRİŞ

Binlerce yıllık tarihiyle medeniyet tarihi boyunca dünyanın en kalabalık nüfuslu ülkesi olan Çin, dünya tarihinde siyasi, askeri ve ekonomi alanlarında adından sıkça söz ettirmiştir.

1949 yılında Mao ZEDUNG'un Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurmasıyla yeni bir ekonomik ve siyasi süreç içerisine giren Çin, dış dünyadan izole olarak ithal ikameci politikalarla kendi içerisine kapanmıştır (Saray ve Gökdemir,2007:661).

1976 yılında Mao ZEDUNG'un ölümüyle birlikte Deng dönemi başlamıştır. Bu tarihten itibaren ÇHC (Çin Halk Cumhuriyeti) sürekli sınıf çatışması yerine modernleşmeyi temel ilke olarak kabul edip yavaş yavaş daha tutucu ve bir bakıma yenilikçi iç politikayla daha ılımlı bir dış politika izlemiştir (Sander,2001: 366-370).

Ülkenin izlediği reform süreci, meyvelerini vermeye başlamış, ülke baş döndürücü büyüme hızları yakalamıştır.

2. PİYASA EKONOMİSİNE GEÇİŞ SÜRECİ

ÇHC’de serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci 1978 yılında Deng Xiaoping’in önderliğinde başlamıştır (Şimşek,2007:2).

ÇHC’de uygulanan ekonomik reformlar, dışarıdan gözlemciler tarafından piyasaya uyum reformları olarak isimlendirilse de, bu kavram 1992 yılının sonuna kadar Çin’ de kabullenilmemiştir. Deng Xiapoing’in 1992 yılı baharında “ Planlı ekonomi tam olarak sosyalizm değildir, ayrıca kapitalizmde de planlama olabileceği gibi piyasa sistemi de tam anlamıyla kapitalizm değildir, zira sosyalizmde de piyasa sistemi var olabilir.” şeklindeki sözleri piyasa sistemine ülkenin bakış açısını değiştirerek planlamadan çok daha piyasa odaklı olmaya yöneltmiştir. (Wang,1995:13-15).

Ülkenin serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde en önemli reformlarından birisi tarım sektörüne getirilen “Sözleşmeli Aile Sorumluluk Sistemi” dir.

Sözleşmeli Aile Sorumluluk Sisteminin temel felsefesi, merkezi otoritenin tarımsal üretim kararının alınmasındaki etkisini azaltarak, aile birimlerinin bu konuda karar mercii olmasını özendirme ve bu yolla üretimi arttırmaktır (Fan,1990: 266-267).

Sözleşmeli Aile Sorumluluk Sistemi sayesinde, ücret üretime bağlanmış, merkeziyetçi yönetim şekliyle, adem-i merkeziyetçi yönetim şekli birbirine bağlanarak iki katmanlı bir yönetim şekli uygulamaya konulmuştur. Bu sayede merkeziyetçiliğe ve tahsise dayalı tarımsal ve yan ürün alımlarına aşamalı olarak son verilmiştir. Bu sistemin uygulamaya girmesi ile birlikte tarımsal ve yan ürün fiyatları üzerindeki denetimler hafifletilerek, uzmanlaşmış, ticarileşmiş ve sosyalleşmiş bir kırsal ekonominin oluşması için kırsal sanayi yapısı yeniden düzenlenmiştir. Böylece kasaba ve köy işletmeleri kurulmuş, dolayısıyla kırsal kesimdeki ihtiyaç fazlası işçilere, toprağı sürmekten başka işler verilmiştir (Qarluq,2005:34-35).

Üretimle ilgili olarak gerçekleştirilen diğer bir önemli reform ise endüstri reformudur. Endüstri reformunun esas gayesi piyasa odaklı ve kurumsal reformlarla kamu iktisadi teşebbüslerindeki üretimin ve verimliliğin artırılmasıdır. Bu amaçla öncelikle kamu girişimlerinde merkezi planlamadan uzak, otonom yönetim sisteminin geliştirilmesi yönünde adımlar atılmıştır. Öncelikle kamu iktisadi teşebbüslerine piyasa şartlarına göre üretim kararlarını alma özgürlüğü tanınmış, daha sonra kamu iktisadi girişimlerinin karlarının devlete aktarılması yerine, kar üzerinden belirli bir oranın kar vergisi olarak devlete aktarılması sistemine geçilmiş olup, bu sayede kamu iktisadi

teşebbüslerinin kendi karlarından daha fazla kaynak kullanması imkanı tanınmıştır (Mengkuı ve diğeri,2004:32-37).

ÇHC'nin gerçekleştirdiği ekonomik ve siyasi reformların başarıya ulaşması ile ülke baş döndürücü bir büyüme hızı yakalamıştır. Yapılan hesaplamalarda ÇHC'nin 1981- 2006 yılları arasındaki nominal gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme oranı %15,81, reel gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme oranı ise %9,81 olarak hesaplanmıştır (Feng ve Wu,2008:102-103).

Yaşanan küresel krizle birlikte GSYİH (Gayrisafi Yurt içi Hasıla) büyüme oranı 2009 yılında düşüş gösterse de % 9,1 olarak gerçekleşmiş, krizin etkilerinin azaldığı 2010 yılında ise aynı oran % 10,5'e yükselmiştir. IMF'nin yapmış olduğu tahminlere göre 2011 yılında ülkede GSYİH büyüme oranının % 9,6 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir (IMF World Economic Outlook,2010:63-64).

3.ÇİN HALK CUMHURİYETİNİN ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN ANALİZİ

3.1. Dış Ticaretin Genel Yapısı

Çin ekonomisi, esas olarak Dış ticaret temelli bir yapı izlenimi vermektedir. Ülkenin 1978 yılından itibaren uygulamış olduğu ekonomik reformlar zaman içerisinde meyvelerini vermeye başlamış, dış ticaret hacmi ve ülkeye gelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları her geçen gün artış göstermiştir. Ülkenin Ödemeler bilançosunda görülen bu olumlu gelişmeler ekonomik büyümeyi tetiklemiştir (China Statistical Yearbook,2010).

1949 yılında kurulan ÇHC 1976 yılına kadar dış ticarete başarılı sağlayamamış bu nedenle de ülke uluslararası ticarete yeterince söz sahibi olamamıştır. Bunda ulusal ekonomik altyapının güçsüz, üretim teknolojilerinin eski ve işçi verimliliğinin düşük olmasının etkisi büyüktür. 1953-1959 yılları arasında ülkenin dış ticaret hacminin milli gelire oranı yıllık ortalama %12,2 iken, 1960'lı yıllarda %8,4'e gerilemiş, 1970-1976 yılları arasında ise %9 olarak gerçekleşmiştir (Nianlu ve Xiaowei,1993:2-5).

Yine uygulanan reformlar sayesinde ÇHC dünya mal ihracatı ve mal ithalatı içerisindeki payını sürekli olarak arttırmıştır. DTÖ' nün (Dünya Ticaret Örgütü) 2010 yılında yayınlamış olduğu istatistiklerde ÇHC'nin 1948 yılında dünya mal ihracatındaki payı %0,9 dünya mal ithalatındaki payı ise %0,6 iken, 2009 yılı sonunda dünya mal ihracatındaki payı %9,9'a dünya mal ithalatındaki payı ise %8,1'e yükselmiştir (WTO, International Trade Statistics 2010).

3.2. Cari İşlemler Dengesi

ÇHC'nin Cari işlemler dengesi incelendiğinde dış ticaretin önemli bir paya sahip olduğu görülür. 2009 yılında Cari işlemler dengesi hesabında yer alan işlemlerin %74'ünü Dış ticaret dengesi oluşturmaktadır.

Ekonomik reformların başlangıç yıllarında ekonomi, Dış ticaret açığı verirken 1990'lı yıllara gelindiğinde yüksek dış ticaret fazlası vermeye başlamıştır. 1990 yılında toplam ihracat yaklaşık 62 milyar dolar olarak gerçekleşirken, toplam ithalat 53,3 milyar dolar, dış ticaret fazlası ise toplam Dış ticaret hacminin %7,5 ine denk gelen 8,7 milyar dolar dolayında gerçekleşmiştir (China Statistical Yearbook,2010).

1992 ve 1993 yılları arasında ülkeye gelen Doğrudan yabancı sermaye miktarındaki hızlı artış nedeniyle yurtdışından gereksinim duyulan makine ve ekipman miktarının artması, ithalatın ihracattan daha hızlı artmasına yol açmış ve 1993 yılında Dış ticaret dengesi açık vermiştir. Bu tarihten itibaren Dış ticaret dengesi sürekli olarak fazla vermiştir (<http://www.chinability.com>).

17 Eylül 2001 yılında DTÖ'nün 143. üyesi olarak yerini alan ÇHC'nin bu tarihten sonra ihracatında ve ithalatında hızlı bir büyüme gözlemlenmiştir. DTÖ'ye üyelik kapsamında Çin, üyeliğe giriş tarihinden itibaren 5 yıl içerisinde tüm tarife dışı engeller ve kota uygulamasına son vereceği, gümrük tarifelerini de kademeli olarak indireceği taahhüdünde bulunmuştur (WTO, 2001). Özellikle 2002 yılından sonra gözlemlenen ithalat artışının nedeni olarak, bu taahhütlerin yerine getirilmesi gösterilebilir.

Yine ÇHC'nin DTÖ'ye üyelik antlaşmasında yer alan 31.12.2004 tarihinden sonra örgüte üye bütün ülkelerle arasında tekstil kotalarının kalkması hükmü ile ÇHC'nin ihracatında hızlı bir artış yaşanmış, 2005 yılında ihracat bir önceki yıla göre %28 artış göstererek yaklaşık 762 milyar dolara ulaşmıştır (DEİK, 2003: 8-10).

ÇHC Ticaret Bakanlığı'nın verilerine göre 2010 yılı ihracatı 1,577 trilyon dolar, ithalatı ise 1,394 trilyon olarak gerçekleşmiştir (Ministry of Commerce People's Republic of China,2011).

Ülkenin kaydettiği Dış ticaret fazlası Ödemeler dengesi bilançosuna olumlu yansımış, Cari işlemler dengesi 1990 yılından itibaren (1993 yılı hariç) her yıl fazla vermiştir.

Ülke bazında incelendiğinde 2009 yılı rakamları ile ÇHC'nin en çok ihracat yaptığı ilk beş ülke sırasıyla 220 milyar dolar ile ABD, 166 milyar dolarla Hong-

Kong, 97 milyar dolarla Japonya, 53 milyar dolarla Kore, 49 milyar dolarla Almanya'dır. Çin'in 2009 yılında en çok ithalat yaptığı ilk beş ülke ise sırasıyla 130 milyar dolarla Japonya, 102 milyar dolarla Kore, 85 milyar dolarla Tayvan, 77 milyar dolarla ABD ve 55 milyar dolarla Almanya'dır (China Statistical Yearbook,2010).

Tablo 1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin yıllar itibarı ile Cari İşlemler Dengesi/GSYİH

Yıl	Cari İşlemler Dengesi/GSYİH	Yıl	Cari İşlemler Dengesi/GSYİH
1990	1,3	2000	0,7
1991	1,3	2001	0,5
1992	0,5	2002	1
1993	-0,8	2003	1,1
1994	0,4	2004	1,5
1995	0,1	2005	3
1996	0,4	2006	4,1
1997	1,6	2007	5,2
1998	1,3	2008	5,4
1999	0,8		

Kaynak: OECD, Factbook, 2010

3.3. Sermaye ve Finans Hesabı

ÇHC'nin Sermaye ve finans hesabı dengesi incelendiğinde DYSY'nın (Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları) yıllar itibarıyla gelişimi dikkat çekmektedir. UNCTAD'ın verilerine göre ÇHC 2010 yılında dünyanın en çok DYSY alan ikinci ülkesidir. Gelişmekte olan ülkeler arasında ise en çok DYSY alan ülke konumundadır (UNCTAD,2011:3).

Doğrudan yabancı yatırımlarıyla ilgili olarak 1 Haziran 1979'da Çin-Yabancı Ortak Yatırım Yasası çıkarılmış, bu yasayla geniş insan kaynaklarının istihdamı ve kaynakların daha etkin ve verimli kullanılmasına imkan tanıyacak, çağdaş yönetim ve üretim teknikleri ve teknolojileri ile sürdürülebilir bir büyümeyi finanse edecek sermayenin ülkeye çekilmesi amaçlanmıştır. Bu suretle yaşam standartlarının artırılması, döviz darboğazının aşılması yabancı yatırımcıların bilgi ve sermaye birikimi yanında dış pazarlardaki tecrübe ve bağlantılardan da istifade edilmesi hedeflenmiştir (Ekinci,2005:68-70).

ÇHC, serbest piyasa ekonomisine ılımlı ve yumuşak bir geçiş sağlamak amacıyla öncelikle bazı bölgeleri serbest piyasa ekonomisi kurallarına yakın kuralların

hüküm sürdüğü “Özel Ekonomik Bölge” (Special Economic Zone) ilan ederek bu bölgelerde yatırım yapmayı özendirici vergi teşviklerini de içeren bir takım politikalar uygulamıştır (Sit,1985:1-3).

Özel ekonomik bölgelerin kurulmasına dayanak teşkil eden kanunda 4 önemli hak ön plana çıkmaktadır. Bunlar;

- Özel mülkiyet haklarının korunması,
- Vergi indirimleri,
- Yabancılar arazi kullanma hakkının tanınması,
- Serbest piyasa ekonomisine uygun özel ekonomik kanunlardır (Wang, 2009:3-4).

Tablo 2. Çin Halk Cumhuriyeti'ne Yıllar İtibariyle Yapılan Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (milyon \$)

Yıllar	Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi	Yıllar	Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi
1979	0	1995	37.521
1980	57	1996	41.726
1981	265	1997	45.257
1982	430	1998	45.463
1983	916	1999	40.319
1984	1.419	2000	40.715
1985	1.956	2001	46.878
1986	2.244	2002	52.743
1987	2.314	2003	53.505
1988	3.194	2004	60.630
1989	3.393	2005	72.406
1990	3.487	2006	72.715
1991	4.366	2007	83.521
1992	11.008	2008	108.312
1993	27.515	2009	95.000
1994	33.767	2010	105.735

Kaynak UNCTAD Stat (2011), Investment Promotion Agency of Ministry of Commerce (2011)

ÇHC’de yabancı sermayeyi çekmek amacıyla uygulanan politikalar meyvelerini vermiş özellikle özel ekonomik bölgeler yüksek miktarda DYSY çekmeyi başarmıştır. Özellikle 1984 yılı Mayıs ayında dış yatırımlara açılan Dalian, Qinhuangdao, Tianjin, Yantai, Qingdao, Lianyungang, Nantong, Şangay, Ningbo, Wenzhou, Fuzhou, Guangzhou, Zanjian ve Beihai şehirleri sürekli bir ekonomik kalkınma içerisinde olup, binlerce yeni markalı ürünün, uluslararası pazarlara girmesine vesile olmuştur. Ayrıca, bu açık kentlerde kurulan ekonomik ve

teknolojik kalkınma bölgeleri, yabancı yatırımcıların ilgi odağı haline gelmiştir (Mengui ve diğerleri,2004: 55-56).

3.4. Rezervler Hesabı ve Net Hata ve Noksanlar Hesabı

ÇHC 1978 yılında 12,8 milyon oz altın ve 167 milyon dolar rezervine sahip iken, 1990 yılında sonra ülke de döviz rezervleri hızlı bir artış sergilemiş özellikle DTÖ' ye katıldığı 2001 yılından sonra döviz rezervlerindeki artış daha da hız kazanmıştır. 2009 yılında ülkede toplam yaklaşık 33,9 milyon oz altın ve 2,4 trilyon dolar döviz rezervi bulunmaktadır. Buda ülkeyi dünyanın en fazla döviz ve altın rezervine sahip ülkesi konumuna getirmektedir.

ÇHC'nin ödemeler bilançosunda net hata ve noksanlar hesabı incelendiğinde 1990 yılına kadar durağan bir seyir izlerken 1990'lı yıllarda negatif bir seyir izlemiş, 2002- 2004 yılları arasında pozitif, 2005-2008 yılları arasında 2007 yılı hariç negatif bir seyir izlemiştir (China Statiscal Yearbook, 2010).

4. SONUÇ

ÇHC'nin serbest piyasa ekonomisine geçiş reformları ile birlikte yakalamış olduğu baş döndürücü büyüme oranlarının gerçekleşmesinde ülkenin izlemiş olduğu dış ticaret odaklı büyüme stratejisinin katkısı büyüktür. Bu bağlamda ülke, özel ekonomik bölgeleri kurarken yabancı yatırımcılardan elde etmeyi hedeflediği sermaye ve teknoloji aktarımını fazlasıyla elde etmiş, bir tarım ülkesi konumundan karmaşık elektronik ürünlerin bile üretiminde dünyada söz sahibi bir ülke konumuna gelmiştir. Yine ülkenin sahip olduğu ucuz iş gücü, zengin doğal kaynaklar ve özel ekonomik bölgelerde vergi teşvikleri gibi uygulanan birtakım teşvik politikaları sayesinde ülkeye doğrudan yabancı sermaye yatırımı akmış ve sermaye hesabı sürekli olarak pozitif seyir izlemiş, gelen yabancı sermayeli firmaların ürettiği ürünleri dış piyasalara pazarlaması ülkenin ihracatını olumlu etkileyerek ülkenin cari işlemler dengesinin de sürekli olarak pozitif seyir izlemesine yol açmıştır. Gelişmekte olan birçok ülkenin aksine ÇHC'nin cari işlemler ve sermaye hesabı dengesinin sürekli olarak fazla vermesi ülkenin rezervlerinin hızlı artışlar göstermesine yol açmış ve böylece ülke dünyanın en çok döviz rezervlerine sahip ülkesi konumuna gelmiştir. Ülkenin rezervlerinde tuttuğu Amerikan Doları öyle yüksek seviyelere ulaşmıştır ki şuan ABD ekonomisinin Çin ekonomisine büyük oranda bağımlı olduğu ileri sürülebilmektedir. Ülkenin cari işlemler dengesinin sürekli olarak fazla vermesi ve ülkenin rekor denecek seviyede hızlı büyüme oranları yakalaması birçok

uzman tarafından “ekonominin aşırı ısınması” endişesiyle karşılanmakla birlikte ÇHC’ne gelen DYSY ve ülkenin ihracat ve ithalat hacmi her geçen gün artmakta ve ülke izlediği yolda hız kesmeksizin devam etmektedir. Nitekim 2009 yılında yaşanan finansal kriz ülkeye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ve ülkenin dış ticaretini bir miktar olumsuz etkilese de 2010 yılında toparlanan ve kaldığı yerden büyümesine devam eden ülke ekonomisi, dünyanın en büyük ekonomisi olma yolunda hızla ve azimle ilerlemektedir.

KAYNAKLAR

China Stastical Yearbook (2010).

<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2010/indexeh.htm> [İndirme Tarihi: 08.06.2011]

DEİK(2003). *Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Türkiye ile İlişkileri*,

<http://www.adana-to.org.tr/TR/ULkeRaporlari/Raporlar/CN.pdf> [İndirme Tarihi: 09.06.2011]

Ekinci, Alper, Çin Yabancı Sermaye Türkiye. Ankara: Turhan Kitapevi, 2005.

Fan, Shenggen. “*Effects of Technological Change and Institutional Reform on Production Growth in Chinese Agriculture*”, American Journal of Agricultural Economics. 73:2, 1990, 266-275.

Feng, Yun ve Wu, Chongfeng. “*Is China’s Economic Growth Extraordinary or Mediocre? the Role of the Exchange Rate*”, China & World Economy. 16:1, 2008, 100-116.

IMF (2010). *World Economic Outlook*,

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/pdf/text.pdf> [İndirme Tarihi: 03.03.2011]

Mengkui, Wang ve Diğerleri, China’s Economy. Bingwen, L. (çev), China: China İntercontinental Press, 2004.

Investment Promotion Agency of Ministry of Commerce (2011).

http://www.fdi.gov.cn/pub/FDI_EN/Statistics/t20110117_130211.htm [İndirme Tarihi: 10.06.2011]

Ministry of Commerce People’s Republic of China (2010). *Brief Statistics on China’s Import & Export in December 2010*,

<http://english.mofcom.gov.cn/aarticle/statistic/BriefStatistics/201101/20110107386812.html> [İndirme Tarihi: 09.06.2011]

Nianlu, Wu ve Xiaowei, Mao. “*Managing China’s Balance of Payment*”, Institute of International Finance Bank of China, Occasional Paper:2, 1993.

- OECD (2010). *Factbook: Economic, Environmental and Social Statistics*,
http://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-factbook_18147364 [İndirme
Tarihi: 09.06.2011]
- Qarluq, Abdürreşit Celil. “*Günümüz Uygur Aile Yapısındaki Gelişmeler*”. Bilig,
Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi. 34, Yaz 2005, 33-44.
- Sander, Oral, *Siyasi Tarih (1918-1994)*. İstanbul: İmge Kitabevi, 2001.
- Saray, Mehmet O. ve Gökdemir, Levent. “*Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978-2005)*”, Journal of Yasar University. 7:2, 2007, 661-686.
- Sit, Victor F.S. “*The Special Economic Zones of China: A New Type of Export Processing Zone ?*”, The Developing Countries. 33:1, 1985, 69-87.
- Şimşek, Mevlüde. “*Değişen Dünya Koşullarında Çin Halk Cumhuriyeti ve Dış Ticaret Bakımından Türkiye-Çin Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri*”, Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi. 26, 2006, 1-24.
- UNCTAD (2011). *Global and Regional FDI Trends in 2010, Global Investment Trends Monitor*, http://www.unctad.org/en/docs/webdiaeia20111_en.pdf [İndirme
Tarihi: 09.06.2011]
- UNCTAD(2011). *STAT: Inward and Outward FDI Flows Annual 1970-2009*,
<http://unctadstat.unctad.org/TableView/tableView.aspx> [İndirme Tarihi:
10.06.2011]
- Wang, Jin. “*The Economic Impact of Special Economic Zones: Evidence from Chinese Municipalities*”, Job Market Paper. November 2009.
- Wang, Shaoguang. “*Learning by Debating : The Changing Role of the State in China's Economy and Economic Theories*”, Policy Studies Journal. 23:1, Spring 1995, 1-15
- World Trade Organization (2001). *Wto Successfully Concludes Negotiations n China's Entry*, http://www.wto.org/english/news_e/pres01_e/pr243_e.htm
[İndirme Tarihi: 09.06.2011]
- World Trade Organization (2010). *International Trade Statistics*,
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2010_e/its2010_e.pdf [İndirme
Tarihi: 05.01.2011]
- <http://www.chinability.com/CurrentAccount.htm> [İndirme Tarihi: 09.06.2011]